

КАМЕНЮК ТЕТЯНА ДМИТРІВНА

кандидат педагогічних наук, директор Навчально-методичного центру психологічної служби системи освіти Вінницької області, старший науковий співробітник Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, м. Вінниця

ЗМІСТ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНО-КОРЕКЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВОЇ ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНОЇ СИСТЕМИ ЗНАНЬ

У статті розкрито основні теоретичні засади, які є визначальними при розробці змісту освіти дітей з порушеннями розумового розвитку. Розкриваються особливості програмного забезпечення та корекційно-розвивальної спрямованості змісту навчання цієї категорії дітей. Представлена навчально-корекційна програма спрямована на формування соціальних умінь у взаємодії з оточенням і вміння пристосовуватися до навколишньої дійсності в силу своїх потенційних можливостей за умови використання просторової знаково-символічної системи знань. Запропоновано експериментально-апробовану навчально-корекційну програму послідовного введення просторових знаків і символів в залежності від їхнього рівня складності та типів засвоєння.

Ключові слова: *просторові знаки та символи, діти з порушеннями розумового розвитку, навчальні програми.*

Постановка наукової проблеми. Теперішні педагогічні зусилля в переважній мірі спрямовані на адаптації дітей з порушеннями розумового розвитку в соціальному середовищі. Важливе місце у цьому процесі набуває формування просторової знаково-символічної системи знань через послідовне системне вивчення просторових знаків та символів, що забезпечить становлення в дітей вміння користуватися ними, адекватно застосовувати у відповідних життєвих ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час розроблення змістового наповнення навчально-корекційної програми з формування просторової знаково-символічної системи знань (далі – ПЗССЗ) ми опиралися на програми розвитку для дітей з легкою розумовою відсталістю дошкільного віку [5] та для дітей з помірною розумовою відсталістю молодшого шкільного віку. Зокрема з розвитку мовлення дітей з помірною розумовою

відсталістю (О. Хайдарова, О. Блеч), дітей з розумовою відсталістю з використанням методики ТАН-Содерберг (В. Заремба, Н. Ліщук, Н. Морозова, Г. Блеч); з психо-соціального розвитку (Т. Жук, І. Брусенська, О. Чеботарьова, Н. Шеклунова). Було визначено, що навчальні програми мають різноманітне тематичне наповнення та складаються з різної кількості розділів. При розробці навчально-корекційної програми використані лише ті напрями, в межах яких ефективним було б вивчення ПЗССЗ, а саме: пізнавальний (сенсорно-пізнавальний) розвиток, мовленнєвий розвиток, емоційно-соціальний розвиток, статєва приналежність, також завдання із ознайомленням з основами здоров'я, пожежною безпекою, правилами дорожнього руху, безпекою в побуті, поведінкою з незнайомими людьми, безпекою на природі.

Мета статті. Представити оновлений зміст навчання для дітей з порушеннями розумового розвитку шляхом формування просторової знаково-символічної системи знань.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Враховуючи положення та принципи організації роботи з дітьми з порушеннями розумового розвитку була складена диференційована навчально-корекційна програма формування просторової знаково-символічної системи знань у дітей з помірною та тяжким ступенем порушення розумового розвитку (далі – ПТРВ) для 1-ої та 2-ої групи. Передбачалося, що програма для 1-ої групи містила в собі значно меншу кількість просторових знаків та символів, лише двох їхніх видів – предметні та предметно-просторові, оскільки до цієї групи були включені діти з меншими пізнавальними можливостями. Програма для 2-ої групи, крім вищезазначених, містила знаково-просторові та символно-просторові знаки та символи.

Основна ідея змісту цієї програми полягає у набутті пізнавального та різних видів соціального досвіду, оволодіння навичками більш ефективного функціонування в предметно-просторовому середовищі шляхом оперування просторовими знаками та символами.

Теоретичним базисом стало положення про значення діяльності у розвитку людини (Л. Виготський [2]), про актуальні та потенційні рівні розвитку (зона актуального, найближчого та потенційного розвитку) (Л. Виготський), теорія про поетапність формування розумових дій

(П. Гальперін), теорія розвиваючого навчання (В. Давидов, Д. Ельконін, А. Зак, Н. Лисянкова), положення про соціальну ситуацію розвитку (Л. Виготський), теоретичні положення про особливості розвитку розумово відсталих дітей (Л. Виготський, Н. Стадненко), положення про особистісно зорієнтоване виховання (І. Бех). Аналіз психолого-педагогічних джерел показує, що найпродуктивнішим навчання є тоді, коли дитина не стільки накопичує нові знання, скільки набуті практично вміє застосовувати – навчання сприяє її загальному психічному розвитку.

Згідно з теорією Л. Виготського, психічні функції формуються в спільній діяльності з дорослим як зовнішні дії з наступною їх інтеріоризацією у внутрішній план. Тому основним механізмом корекції виступає організація відповідної практичної діяльності, яку дорослий спочатку виконує разом з дитиною. Далі самостійність дитини поступово збільшується. Дитина під керівництвом дорослого опановує діяльність, удосконалює її, автоматизує, привласнює й переводить у внутрішній план [2]. Відповідно, головним у розвитку є не присвоєння та засвоєння матеріалу, а ті зміни, які відбуваються під їх впливом в психіці та особистості дитини.

В основі навчально-корекційної програми покладено положення про поетапне формування розумових дій (П. Гальперін), згідно з яким головною умовою ефективного практичного застосування методу планомірного поетапного формування розумових дій та понять є не буквально відтворення певної абстрактної ситуації, а творче психологічне моделювання конкретної ситуації (навчання, інформаційний пошук, взаємодія). Успішність навчального процесу залежить від повноти та способу надання орієнтовної основи дій (системи умов і ознак, від яких залежить правильність виконання дій), а також від поетапного переходу від практичних дій з предметами, оперування образами, до дій у мовленні та свідомості. Як зазначали вітчизняні вчені В. Бондар, О. Гаврилов, В. Липа, М. Матвєєва, С. Миронова, М. Супрун, В. Синьов, О. Хохліна та ін. [1; 2; 4; 6; 7; 8] специфіка формування розумових дій у дітей з порушеним інтелектом полягає в сповільненості переходу від одного етапу на інший. Така дитина потребує більше часу для удосконалення практичної дії до такої міри, щоб її можна було перевести на рівень оперування образами. Нами також враховано те, що засвоєння понять дітьми з ПТРВ може бути недоступним, оскільки через вузькість інтелектуального простору втримується менша кіль-

кість дій.

Враховано, що організація розвиваючого навчання передбачає створення умов для оволодіння учнями прийомами розумової діяльності. Це не лише забезпечує новий рівень засвоєння, але й дає змогу ефективно застосовувати знання у практичних ситуаціях, що сприятиме соціалізації розумово відсталих дітей.

Нами також розглянуто положення про соціальну ситуацію розвитку як специфічне ставлення дітей до соціальної та предметної дійсності, адже незалежно від вікового періоду їх розвитку соціальна ситуація є визначальною, що обумовлює процес життєдіяльності. Внаслідок цього у дітей формуються нові риси особистості та розвиваються психічні новоутворення, що у свою чергу призводить до перебудови свідомості, до змін системи їхнього ставлення до довкілля, інших людей та до самих себе.

Відповідно психолого-педагогічної концепції особистісно зорієнтованого виховання (І. Бех), на якій базувалася навчально-корекційна програма, весь навчально-виховний та позанавчально-виховний процес спрямований на соціальний розвиток особистості, визнається гуманізм, який тісно пов'язується з вірою у потенційні можливості дитини, спрямований на стимулювання її активності. Від цього залежатиме ефективність процесу соціалізації особистості.

Ця програма розроблялася з урахуванням положення, згідно з яким процес засвоєння знань відбувається ефективніше, якщо в ньому реалізуються не тільки змістові, а й операційні міжпредметні зв'язки, адже повноцінне засвоєння знань можливе лише в тому випадку, якщо цей процес протікає на основі цілеспрямованого формування операційних структур розумової діяльності (В. Бондаря, Л. Вавіна, Л. Виготського, І. Єременка, В. Липи, М. Матвєєвої, Г. Мерсіянової, С. Миронової, В. Синьова, М. Супруна, О. Хохліної, Д. Шульженко) [2; 4; 6; 7; 8].

Передбачалося, що процес організації навчання має сприяти: усібичному розвитку дітей, що зменшуватиме їхню залежність від сторонньої допомоги; своєчасному виправленню порушення розвитку з метою попередження виникнення вторинних відхилень, які поглиблюють інвалідність; розширенню межі взаємодії дітей з навколишнім соціокультурним середовищем (формування соціального досвіду, навчання способам і прийомам соціальної взаємодії, які сприяють або полегшують процес активного при-

стосування до умов соціального середовища) [3].

Навчально-корекційній програмі формування ПЗССЗ у дітей з ПТРВ було дано скорочену назву “Я у системі просторових знаків і символів” та включено 36 соціально спрямованих тем, що були запропоновані для 2-ї вікової групи (1-а група – діти віком від 8 до 10 років) та 3-ої вікової групи (2-а група – діти 10-12 років). Загалом ця програма формувалася за тематичним принципом з поступовим ускладненням змісту та розширенням тематики на кожному етапі навчання, у межах якої відбувалася навчально-корекційна робота, а також було визначено послідовність вивчення просторових знаків і символів (див. табл. 1, табл. 2).

Таблиця 1

**Календарно-тематичне планування навчально-корекційної
програми «Я у системі просторових знаків і символів»
для дітей з ПТРВ (8-10 років)
(1 тема – 1 тиждень, 36 тижнів на рік)**

№	Тема	Дата	Примітка
		вересень	
1	Діти, вихователі і я – одна сім'я	1-ий тиждень	
2	Моя група (приміщення)	2-ий тиждень	
3	Моя група (обладнання)	3-ій тиждень	
4	Діти моєї групи	4-ий тиждень	
		жовтень	
5	Частини тіла	1-ий тиждень	
6	Догляд за тілом	2-ий тиждень	
7	Іграшки	3-ій тиждень	
8	Догляд за іграшками, місцем для гри (ігровою кімнатою, ігровим майданчиком)	4-ий тиждень	
		листопад	
9	Одяг	1-ий тиждень	
10	Взуття	2-ий тиждень	
11	Догляд за одягом та взуттям	3-ій тиждень	
12	Посуд	4-ий тиждень	
		грудень	
13	Правила поведінки та догляд за посудом	1-ий тиждень	
14	Їжа	2-ий тиждень	
15	Зима	3-ій тиждень	

№	Тема	Дата	Примітка
16	Новорічні свята	4-ий тиждень	
		січень	
17	Різдвяні свята	1-ий тиждень	
18	Зимові розваги	2-ий тиждень	
19	Тварини (кіт, собака)	3-ій тиждень	
20	Місце проживання, їжа та умови догляду за тваринами (котом і собакою)	4-ий тиждень	
		лютий	
21	Тварини (корова, кінь)	1-ий тиждень	
22	Місце проживання, їжа та умови догляду за тваринами (корова, кінь)	2-ий тиждень	
23	Птахи (курка, гуска)	3-ій тиждень	
24	Місце проживання, їжа та умови догляду за птахами (курка, гуска)	4-ий тиждень	
		березень	
25	Моя мама	1-ий тиждень	
26	Весна (квіти)	2-ий тиждень	
27	Весна (дерева)	3-ій тиждень	
28	Комахи	4-ий тиждень	
		квітень	
29	Свято Великодня	1-ий тиждень	
30	Дім, де я живу	2-ий тиждень	
31	Меблі	3-ій тиждень	
32	Побутові прилади (телефон, телевізор)	4-ий тиждень	
		травень	
33	Транспорт (машина, автомобіль, потяг)	1-ий тиждень	
34	Моя школа	2-ий тиждень	
35	Уроки ввічливості	3-ій тиждень	
36	Мої вихователі	4-ий тиждень	

Таблиця 2

**Календарно-тематичне планування навчально-корекційної програми
«Я у системі просторових знаків і символів» для дітей з ПТРВ (10-12 років)
(1 тема – 1 тиждень, 36 тижнів на рік)**

№	Тема	Дата	Примітка
		вересень	
1	Школа, де я вчуся і живу	1-ий тиждень	
2	Догляд за приміщеннями у школі	2-ий тиждень	
3	Уроки ввічливої поведінки у школі	3-ій тиждень	
4	Осінь. Погода восени	4-ий тиждень	
		жовтень	
5	Одяг. Місце зберігання. Засоби догляду за одягом	1-ий тиждень	
6	Свята восени: свято осені, свято ліхтарів, свято врожаю, Покрови Богородиці	2-ий тиждень	
7	Взуття. Місце зберігання. Засоби догляду за взуттям	3-ій тиждень	
8	Овочі. Збирання врожаю восени. Прибирання городу	4-ий тиждень	
		листопад	
9	Фрукти. Сад восени. Догляд за садом	1-ий тиждень	
10	Місце і способи зберігання овочів та фруктів. Готуємося до зими	2-ий тиждень	
11	Кухня. Посуд на кухні. Приготування їжі	3-ій тиждень	
12	Тварини й птахи восени	4-ий тиждень	
		грудень	
13	Зима. Погода взимку	1-ий тиждень	
14	Зимовий одяг і взуття. Місце зберігання і догляд за взуттям	2-ий тиждень	
15	Тварини і птахи взимку	3-ій тиждень	
16	Ми готуємося до Нового Року. Святкування Нового Року	4-ий тиждень	
		січень	
17	Різдвяні свята	1-ий тиждень	
18	Зимові ігри та розваги	2-ий тиждень	
19	Їжа. Умови зберігання продуктів харчування. Догляд за холодильником, коморою у якій зберігають продукти харчування	3-ій тиждень	
20	Способи приготування їжі. Накриваємо на стіл.	4-ий тиждень	

№	Тема	Дата	Примітка
	Правила поведінки за столом		
		лютий	
21	Магазини з продуктами харчування. Правила поведінки в магазині	1-ий тиждень	
22	Місто (село) де я живу. Адреса дому де я живу. Вулиці, будівлі в місті (селі). Способи орієнтування в місті (селі)	2-ий тиждень	
23	Дім де я живу. Назви кімнат, їх призначення, меблі у кімнатах. Правила догляду за кімнатами	3-ій тиждень	
24	Транспорт. Правила поведінки на дорозі	4-ий тиждень	
		березень	
25	Весна. Ознаки ранньої весни	1-ий тиждень	
26	Мамине (жіноче) свято	2-ий тиждень	
27	Квіти. Квіти ранньою весною. Квіти на підвіконні у вазоні. Правила догляду за квітами	3-ій тиждень	
28	Комахи. Правила поведінки з комахами	4-ий тиждень	
		квітень	
29	Ліс весною. Тварини і птахи весною	1-ий тиждень	
30	Незабаром свято Пасхи	2-ий тиждень	
31	Ознаки пізньої весни: погода, квіти, трави	3-ій тиждень	
32	Робота в саду і на городі	4-ий тиждень	
33	Професії (вихователь, вчитель, помічник вихователя (няня), прибиральниця, кухар). Інструментарій, зовнішній вигляд, правила поведінки	травень 1-ий тиждень	
34	Професії (продавець, перукар, лікар). Місце праці, інструментарій, зовнішній вигляд, правила поведінки	2-ий тиждень	
35	Незабаром літо. Ознаки літа. Літні розваги	3-ій тиждень	
36	Літній одяг та взуття. Правила догляду за літнім одягом	4-ий тиждень	

Змістовий компонент навчальних тем для дітей 10-12 років з ПТРВ був складнішим. Передбачалося, що вивчення кожної з тем має здійснюватися впродовж одного тижня, а тривалість їх вивчення передбачалася впродовж першого року навчання. Зміст програми охопив сферу соціальної компетенції, які застосовуються до різних соціальних інституцій (сім'я, школа, найближче оточення дитини, громадські місця).

Навчальний матеріал було підібрано відповідно до визначених нами 4-х рівнів складності, передбачалося, що кожен з запропонованих просторових знаків і символів має вивчатися у свій віковий період розвитку дитини з ПТРВ відповідно до рівня її потенційних можливостей [3].

У 2-ий віковий період навчання дітей з ПТРВ передбачало вивчення простіших за рівнем складності предметних і предметно-просторових знаків та символів, а також ознайомлення з окремими знаково-просторовими ЗСЗ, засвоєння яких відповідає потенційним можливостям дітей з ПТРВ цієї вікової групи (за аналізом результатів проведеного дослідження). У 3-ій віковий період – поруч з простішими знаково-просторовими зображеннями вивчалися більш складніші знаково-просторові та знаково-символьні знаково-символічні засоби. Ми припустили, що протягом кожного періоду навчання діти з ПТРВ повинні навчитися впізнавати, розпізнавати, співвідносити та називати ЗСЗ, а також вміти їх практично застосовувати.

Відповідно до рівнів складності ПЗС було підібрано картинки за змістом кожної з тем. Наприклад, до теми “Догляд за тілом”, яка пропонувалася для вивчення впродовж експерименту, підібрано 45 картинок з предметними зображеннями: 15 фотографій, 15 предметних кольорових малюнки, 15 предметних контурних малюнків. Картинки містили зображення предметів гігієни (рушничок, мило, зубна щітка, зубна паста, гребінець, носовичок, серветка); гігієнічної кімнати (раковина, душова кабінка, унітаз, ванна, смітник); предметних позначень гігієнічної кімнати, туалету).

Передбачалося, що 1-й рівень складності передбачав такі знання: знати назви зображень, представлених на фотографіях та предметних картинках та розуміти їхнє призначення; знати та уявляти умови, в яких застосовуються ті чи інші зображення (місце в класі, в закладі, в громадських місцях тощо); впізнавати фотографії та співвідносити їх з аналогічними; співвідносити фотографії з аналогічною життєвою ситуацією; впізнавати фотографію за назвою та називати її; впізнавати предметні картинки; знаходити таку саму предметну картинку; співвідносити предметну картинку з аналогічними фотографіями та життєвими ситуаціями; впізнавати предметні картинки за назвою та називати їх; вміти впізнавати, розпізнавати та співвідносити фотографії з предметними малюнками та аналогічними життєвими ситуаціями, застосовувати набутті знання на практиці.

Для вивчення цієї ж теми було підібрано також 30 картинок з предметно-просторовими зображеннями (сюжетних картинок із зображенням дітей, які виконують гігієнічні процедури (дівчинка/хлопчик миє руки/ноги; дівчинка/хлопчик вмиває обличчя, шию, вуха; дівчинка/хлопчик миє руки милом; дівчинка/хлопчик витирається рушничком, носовичком; дівчинка/хлопчик розчісує волосся; дівчинка сушить феном волосся; дівчинка/хлопчик чистить зуби, полощуть ротову порожнину; діти миють руки, ноги; діти вмиваються; діти витираються рушничками, носовичками; діти чистять зуби, полощуть ротову порожнину).

Вивчаючи матеріалу 2-го рівня складності діти з ПТРВ мають знати назви гігієнічних процедур, уміти впізнавати їх, співвідносити з фотографіями та предметними картинками; співвідносити з аналогічними ситуаціями, називати їх та застосовувати набуті знання на практиці; знати та уявляти умови, в яких застосовуються ці зображення (місце в класі, в закладі, в громадських місцях тощо). Також вони повинні вміти називати зображення на сюжетному малюнку та розуміти їхнє призначення; вміти впізнавати й розпізнавати сюжетні малюнки, співвідносити із фотографією чи предметною картинкою, з аналогічними ситуаціями, які зустрічаються в житті дитини.

3-ій рівень складності матеріалу передбачав використання фотографій, предметних та сюжетних малюнків із ПЗС (букви, цифри, графічні зображення слів тощо). Запропоновано букви (“Ч”, “Ж”); цифри (“1”, “2”, “3”, “4”, “5”); геометричні фігури (коло, трикутник); 20 слів (туалет, ванна, кімната, душ, рушник, шафа, мило, мильниця, стакан, полиця, дзеркало, зубна щітка, зубна паста, гребінець, носовичок, серветка, раковина, душева кабінка, унітаз, смітник, вмиватися, чистити зуби, розчісувати волосся); 6 табличок-позначення гігієнічної кімнати та туалету, 3 знаки-вказівники з позначенням туалету та місцем його розташування, 5 піктограм із зображенням предметів засобів гігієни (рушничок, мило, зубна щітка, зубна паста, гребінець, носовичок, серветка); гігієнічної кімнати (раковина, душева кабінка, унітаз, ванна, смітник) та 2 піктограми із зображенням дій (гігієнічних процедур: вмиватися, чистити зуби, розчісувати волосся, користуватися рушником і милом). Передбачалося, що з цими знаками та символами діти будуть зустрічатися у дошкільній, а тому їх знання матимуть постійне підкріплення. Також передбачалося формування знань назв гігієнічних процедур, вміння впізнавати, співвідносити їх з фотографіями, пред-

метними та сюжетними малюнками; співвідносити їх з аналогічними в приміщенні та поза його межами, в громадських місцях; знання та уявлення умов, в яких застосовуються ці зображення (місце в класі, в закладі, в громадських місцях тощо); вміння називати букви, цифри, геометричні фігури, слова, таблички-позначення, знаки-вказівники, піктограми та розуміти їх призначення; вміння впізнавати, розпізнавати та співвідносити їх з фотографіями, предметними та сюжетними малюнками, з аналогічними ситуаціями в оточенні.

Навчальний матеріал 4-ого рівня складності містив 10 знаково-символьних зображень: схеми, на яких зображені гігієнічні процедури: “алгоритм миття рук”, “алгоритм чищення зубів”, “як правильно замотувати мокре волосся рушником”, “місце знаходження туалету в громадському приміщенні” тощо. Показниками компетенції є знання назв гігієнічних процедур, уміння впізнавати, співвідносити їх з сюжетними малюнками та піктограмами; співвідносити їх з аналогічними в приміщенні та поза його межами в громадських місцях; знання та уявлення про умови, в яких застосовуються ці схеми (місце в закладі, в громадських місцях тощо). Також вони повинні вміти називати зміст зображення на схемі та розуміти його; впізнавати, розпізнавати схеми та співвідносити їх з сюжетними малюнками, піктограмами та аналогічними ситуаціями в оточенні.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Зміст експериментальної навчально-корекційної програми формування просторової знаково-символічної системи знань у дітей з помірним та тяжким ступенем порушення розумового розвитку, з огляду на недостатню узгодженість наявного змісту освіти з можливостями психофізичного розвитку, представляє такий обсяг знань та уявлень, що сприятиме всебічному розвитку дітей та зменшуватиме їхню залежність від сторонньої допомоги, а також розширить межі взаємодії дітей з навколишнім соціокультурним середовищем, що забезпечить створення умов для реалізації корекційно-педагогічної допомоги.

Список використаної літератури

1. Гаврилов О.В. Особливості розвитку психічних процесів дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія. Вип.ІІ. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. С.26.

2. Выготский Л.С. Психология развития человека. М.: Изд-во Смысл; Изд-во Эксмо, 2005. 1136 с.
3. Каменшук Т.Д. Особливості формування просторової знаково-символічної системи знань у дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю : дис. кандидата пед. наук: 13.00.03 / Каменшук Т.Д.. – К., 2018. – 275 с.
4. Липа В.А. Коррекционные цели в специальном обучении: монография / В.А.Липа. – Славянск: изд-во Б. И. Маторина, 2016. – 283 с.
5. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з помірно розумовою відсталістю в системі корекційно-розвивального навчання спеціального загальноосвітнього закладу: навчально-методичний посібник/авт.: О.В.Чеботарьова, Г.О.Блеч, І.В.Гладченко, С.В.Трикоз, А.В.Міненко та ін.: за наук. ред. О.В.Чеботарьової, І.В.Гладченко. К., ІСП НАПН України, 2016. 148 с.
6. Психолого-педагогічні основи корекційної роботи в спеціальній школі. Хрестоматія: навч. посіб. за ред. С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський держ. ун-т, інф-вид. відділ, 2004. 220 с.
7. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: в 2 ч. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. Ч.1. 241 с., Ч.2. 223 с.
8. Супрун М.О. Окремі методологічні проблеми сучасних історико-педагогічних досліджень в галузі корекційної педагогіки. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб. Вип. 2. К.: Науковий світ, 2001. С. 21–26.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. GavriloV O.V. OsoblivostI rozvitku psihichnih protsesiv dltey z pomirnoyu ta tyazhkoyu rozumovoyu vldstallstyu. Vlsnik Kam'yanets-PodlIlskogo natsIonalnogo unIversitetu ImenI Ivana OgIEnka. KorektsIyna pedagogIka I psihologIya. Vip.II. Kam'yanets-PodlIlskiy: AksIoma, 2009. S.26.
2. Vyigotskiy L.S. PsihologIya razvitiya cheloveka. M.: Izd-vo Smyisl; Izd-vo Eksmo, 2005. 1136 s.
3. Kamenschuk T.D. OsoblivostI formuvannya prostorovoYi znakovo-simvolIchnoYi sistemi znan u dltey z pomirnoyu ta tyazhkoyu rozumovoyu vldstallstyu : dis. kandidata ped. nauk: 13.00.03 / Kamenschuk T.D.. – K., 2018. – 275 s.
4. Lipa V.A. Korrektsionnye tseli v spetsialnom obuchenii: monografiya / V.A.Lipa. – Slavyansk: izd-vo B. I. Matorina, 2016. – 283 s.
5. OsoblivostI psihologo-pedagogIchnogo suprovodu dltey z pomirnoyu rozumovoyu vldstallstyu v sistemI korektsIyno-rozvivalnogo navchannya spetsIalnogo zagalnoosvitnogo zakladu: navchalno-metodichniy posIbnik/avt.: O.V.Chebotarova, G.O.Blech, I.V.Gladchenko, S.V.Trikoz, A.V.MInenko ta In.: za nauk. red. O.V.ChebotarovoYi, I.V.Gladchenko. K., ISP NAPN UkraYini, 2016. 148 s.
6. Psihologo-pedagogIchnI osnovi korektsIynoYi roboti v spetsIalnIy shkoll. HrestomatIya: navch. posIb. za red. S.P. MironovoYi. Kam'yanets-PodlIlskiy: Kam'yanets-PodlIlskiy derzh. un-t, Inf-vid. vlddIl, 2004. 220 s.
7. Sinov V.M. KorektsIyna psihopedagogIka. OllIgfrenopedagogIka: v 2 ch. K.: NPU Im. M. P. Dragomanova, 2007. Ch.1. 241 s., Ch.2. 223 s.
8. Suprun M.O. OkremI metodologIchnI problemi suchasnih Istoriko-pedagogIchnih doslIdzhen v galuzI korektsIynoYi pedagogIki. DidaktichnI ta sotsIalno-psihologIchnI aspekti korektsIynoYi roboti u spetsIalnIy shkoll: nauk.-metod. zb. Vip. 2. K.: Naukoviy svIt, 2001. S. 21–26.

Каменшчук Т.Д.

CONTENTS OF THE EXPERIMENTAL EDUCATIONAL AND CORRECTION PROGRAM OF FORMATION SPATIAL SIGN-SYMBOLIC SYSTEM OF KNOWLEDGE

The article reveals the main theoretical foundations that are decisive in the development of the content of education for children with intellectual disabilities. Discloses the features of the software for the correctional development of the educational content of this category of children. The training and correctional program is presented aimed at the formation of social skills in interaction with others and the ability to adapt to the surrounding reality due to their potential when using the spatial sign-symbolic system of knowledge. An experimental-approved educational and correctional program for the sequential input of spatial signs and symbols, depending on their level of complexity and types of learning, has been proposed. The training material was selected in accordance with our 4 levels of complexity, which was supposed that each of the proposed spatial signs and symbols should be studied in the age of development of a child with moderate and severe mental retardation in accordance with the level of its potential. In the second age period of study envisaged the study of the simpler level of complexity of subject and subject-space signs and symbols, as well as acquaintance with the individual sign and spatial signs and symbols, the assimilation of which corresponds to the potential of these children in this age group. In the next age period, along with simpler sign-spatial images, more sophisticated sign-spatial and symbolic means were studied.

Key words: *spatial signs and symbols, children with intellectual disabilities, educational programs.*

Каменчук Т.Д.

СОДЕРЖАНИЕ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНО УЧЕБНО-КОРРЕКЦИОННОЙ ПРОГРАММЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОСТРАНСТВЕННОЙ ЗНАКОВО-СИМВОЛИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ЗНАНИЙ

В статье раскрыты основные теоретические основы, которые являются определяющими при разработке содержания образования детей с нарушениями умственного развития. Раскрываются особенности программного обеспечения коррекционно-развивающей направленности содержания обучения этой категории детей. Представлена учебно-коррекционная программа направлена на формирование социальных умений во взаимодействии с окружающими и умение приспосабливаться к окружающей действительности в силу своих потенциальных возможностей при использовании пространственной знаково-символической системы знаний. Предложено экспериментально-апробированную учебно-коррекционную программу последовательного ввода пространственных знаков и символов в зависимости от их уровня сложности и типов усвоения.

Ключевые слова: *пространственные знаки и символы, дети с нарушениями умственного развития, учебные программы.*